

Egy semmi különös visszaadása – gombolyag, átjáró, uszadékfa

A menetrend betartása érdekében a megállóhelyen rövid ideig várakozni fogunk, mondja be a villamosvezető a Batthyány téren. Mindenki elüti az idejét valamivel, néhányan kibámulnak a nyitva hagyott ajtókon, le a november esti Dunára, át Pestre, vagy csak céltalanul a messzeségbe. A Parlament fényei a túlpartról a vízre vetülnek, a hullámozástól fodrozódó vízfelületen apró sötét árnyak úsznak lefelé. Egyre újabb és újabb foltocskák lépnek be fentről a fénycsíkokba, majd tűnnek el alul, hogy beolvadjanak a folyó feketén hömpölygő masszájába. Sirályok lehetnek, töprengők a kapaszkodónak támaszkodva, pihenhetnek, vagy csak hagyják sodortatni magukat éjjeli szálláshelyük felé.

Egy előadásról tartottam hazafelé, az ott hallottak kavarogtak bennem, utólagos kérdések, gondolatok. Két órát ültem a kényelmetlen székekben, éhes is voltam, és fél szemmel azt lestem, nem szállnak-e fel ellenőrök. Délelőtt valamit nem sikerült érthetően elmondanom a saját órámon, azon rágódtam, miképp kellett volna. Majd a következő héten visszatérek rá, de mintha önmagam megnyugtatóba belevegyült volna egy múlt heti baráti beszélgetés, ahol hasonlók kerültek szóba. Valami későbbi elintéznivaló is motoszkált a fejemben és egy indokolatlan rosszkedvvel párosuló sejtélem, hogy valami fontosat elfelejtettem, de nem tudom, hogy mit, és nincs is kedvem kideríteni. Fújt be a hideg szél a nyitva hagyott ajtókon, és talán emiatt, talán másért, de hirtelen arra az elhatározásra jutottam, hogy pontosan leírom, ami van. Hogy mi is ez az egész, ami épp történik. Úgy éreztem, hogy ezek a Dunán leúszó árnyak megnyitottak valamit, egy mélyről felfakadó forrást, és arra biztatnak, hogy megragadjam,

ami itt és most adódik a villamoson. Mintha azt sugallnák, hogy ezt a semmi különöset olyan precízen fogalmazzam meg, ahogyan csak lehet. Az persze reménytelen volt, hogy ne tűnjön el, már kezdett is eltűnni, ám arra még volt remény, hogy ebben az eltűnésben valami ki tudja, milyen teljesség megjelenjen. Haza akartam rohanni, de idejében észbe kaptam, és nekiálltam még ott leírni fejben.

Sok minden volt egybesűrítve. Fények és gondolatok, az előadás és a villamos, a Duna és a sajtó tagjaim, a nemrégien és a majd később. De mintha valamiféle gombolyaggá tömörültek volna. Nekem így is jó, akkor e mozzanatok váratlan egyidejűséget figyelem meg. Külső és belső történések metszéspontján állok, ki kell gombolyítanom a fonalat, szétszednem és szálanként végigkövetnem, hogy rájöjjek, miből is szövődött össze. Hogy miként zsugorodott e pillanattá ez a néhány perc. Hogy külön-külön végighaladva a szálakon egymás után megmutassam, mi is adódott egyszerre. Hogy ha e magába húzódó várakozásnyi idő nem is ábrázolható a fejben írt szövegben, a betűk sorában kigöngyölődő idő majd utalni fog az elveszett egyidejűsége, ami most van. Igen, az lesz a leghelyesebb, vélekedtem fent a villamoson, hogy ha erre a néhány percre rég elmúltként hivatkozom, nem létezőként – így maradok hű hozzá. Emlékezés helyett megbontva teljességét egy eleve kudarcra ítélt vállalkozásban mutatok rá. Szétdarabolom, hogy e maradványok tanúskodjanak arról, ami örökre és visszavonhatatlanul elveszett. Legalább e veszteség megmaradjon, e hiány, a pillanat elhalványuló nyoma. Vagy csak maga az elhalványulás, még az is elég talán, behelyezem a múltgyűjteményembe, jelenlétem törékeny és csalfa hordozójába.

Ám miközben így okoskodtam a Dunát bámulva, rá kellett jönnöm, hogy vállalkozásom ugyan valóban teljes kudarc, ám nem egészen úgy, ahogy reméltem. Mert hiába próbálom kicselezni az időt, utalgatni a tovatűnőre, szétszálazni és összefűzni a gombolyagot, valami mégsem stimmel. Szép ez a melankóliával átítatott eltűnődés, ámde túl könnyedén vettem a dolgot. Elkápráztatott a felfakadó forrás, a gombolyag és a metszéspont, a jelen varázsa, ami már oly sokszor tévútra vitt. És ismét felerősödött bennem az ismerős hang, mely néha fülemben suttogva, máskor hosszan elnyújtva, mintha csak utánozna valakit, azt szokta mondani, hogy mindennek az ég egy adta világon semmi értelme. Hogy akárhogy sűrítene is ez a fejben írás, mégis túl egyszerre lenne benne minden. Épp a tovatűnést veszíteném el, amit vissza akartam adni. Az egyidejűség mámorával csalnám meg magam, miként emlékezetem játszik csalóka játékot önmagával minduntalan.

Így nem jutok sehova, gondolkodtam egyik lábamról a másikra állva a villamoson, meg kell próbálnom kívül maradni, hideg fejjel elemezni és elemezni, ameddig lehet. Nem elveszni semmiben, csak kitartó figyelemmel, hűségesen követni, amit követnem kell, különben annyi az egésznek. Hagyjuk a sűrítést és a pillanatnyiságot, el kell merülni a távolság frivol élvezetében, a hűvösség aszketikus mámorában. Azonban elmerülve a megismerés jéghideg kéjében e hűséges követés hamarosan oda vezetett, hogy a metszéspontról inogni kezdett, a gombolyagba pedig újabb szálak fonódtak. Évekkel ezelőtti Dunára bámulások, réges-régi villamos utak és utasok, elmesélt történetek, elhallgatott szavak. Mind azt állította, hogy jó ideje jeleznek, csak nem figyeltem rájuk. Sőt már akkor vibráltak, mikor még eszembe sem volt ebbe az idétlen játékba belefogni a villamoson, amit persze – nekem elárulhatják – ők készítettek elő. Aztán újabbak és újabbak jöttek, gyerekkori hangfoszlányok és álmodozások, oktalan zsigeri félelmek és megmagyarázhatatlan bizonyosság valami felől. Néztem a vizet, és miközben a gombolyag növekedni kezdett, az összevisszaság szavakká formálódott. Mintha jobban érteném ezt az egészet, amiben vagyok, mint valaha. És szép lassan a fekete árnyak a vízben írássá álltak össze. Olvashatatlanak tűnt, leszálltam hát, rohantam a lépcsőkhöz, le a partra, végül begázoltam a vízbe. Már szinte egyenként láttam a betűket, mégse mentem semmire. Meg kell kérdezned a folyótól, mi van oda írva, hallottam, amint ezt mondja a hang, mely az enyém volt. Nem volt más választásom, bementem a közepéig, ott a Duna fülembe hullámoztatta, hogy nyugalom, csak ha hazaértem. A válaszlevelet, így nevezte, ami ott folyt a szemem előtt, már réges-rég megírta nekem. Az enyém pedig amott van, és feljebb, valahova a Margitsziget magasságába mutatott, egy kitépelt kockás füzetlapra, mely forgott az örvényben, de nem süllyedt el. A folyó folyt egyfolytában, de nem haladt, a levelem ott vesztegelt a távolban. Most mikor van? A lakásunkra mutatott, én tényleg ott ültem, kezemben gyerekírással teli papír.

Menj vissza a villamosra, hamarosan indul.

Azon a novemberi estén nemcsak a látvány, de a tekintetem is gyanúsán ismerőssé vált, mintha ismételt volna valamit, amiről majdnem elfeledkeztem. Mintha azt ismételte volna, hogy nemhogy nem volt itt semmi egyszerre, de nem is volt soha először. Hogy az egyidejűség maga is egy folyamat eredménye, élményeim egymásutánjában épül fel, csalfa látszat

a jelennel együtt, mely el se kezdődött soha. Minden most egy korábbi ismétlése és emléke, nincs köztük legkorábbi. Nincs vonatkoztatási pont, külső tekintet, az egyidejűt adományozó jelen belesimul az idő hömpölygő folyamába, hisz maga is csak egy szigetcské a tudat mélyén, mely tovaúszik az áramlásban, miként ama sötét foltocskák a Dunán.

Rendben, állapítottam meg, maradjon hát az áramlás, a folytonosan változóba fogok beköltözni, belakom az állandótlanságot, ehhez keresek megfelelő nyelvet. Ami megfelel az élményáramban létesülőnek, a néha megképződő szigeteknek, melyekre lépve olyan igézően egyidejű minden. Talán az emlékeim is hozzátapadnak az akkori szigethez, mintha ott lennék még mindig a villamoson, és most, ebben a múltbelivel eggyé olvadó pillanatban megpróbálhatom kideríteni, mi is volt akkor. Hogy miképp úsztak be fentről az árnyak a fényes sávba, hogy miképp úszott be a múlt heti, a tavalyi, a húsz évvel ezelőtti a jelenlegibe, hogy hogyan nyílt rá a szemem az eljövendőkre. Ebben az emlékező pillanatban adódik újra minden, és ha figyelek, megláthatom, mi történik a villamoson.

Ott a menetrend pontos betartása végett épp vesztegelünk néhány percig, és immár nem csupán kibomlik ebből a semmi különösből életem korábbi és későbbi fele, de e kibomlás szét is bontja a kibomlókat, elcsúsztatja őket egymáshoz képest, és egyesíthetetlen időkre és világokra osztja. Mert az előadást és a hazafelé vezető utat nem tudom beleilleszteni abba a világba, abba az időbe, melyet a korábbi baráti beszélgetések tártak fel, de abba sem, ami az éhségből, a sajogásból vagy az ellenőrtől való félelemből bomlik ki. Más a ritmusuk és az alakjuk, a léptékük és a struktúrájuk, mégis jelen vagyok bennük. eltérő világoknak és időeknek vagyok ideiglenes lakója, minden pillanat szabad átjárással kecsgetet köztük, noha a sikert semmi nem garantálja.

Megképződött hát egy átjáró, ami összeköti az akkori jelent a mostanival. Nem az emlékezet révén jött létre, inkább ő teremtette meg ennek is a lehetőségét. Ám átjáróm időközben ide-oda kanyargott, szakaszokra töredezett, így kacskaringós alagúttá, majd valóságos útvesztővé alakult. Ebben az emlékezetet adományozó labirintusban bolyongok, ám Ariadné fonalának mindkét vége a kezemben van. Vagy inkább rám kötve, végleg az átjáróhoz erősítve.

Legyen így. Akkor ezeket az egybe nem rendezhető időbeliségeket és világokat figyelem meg most. Ha nem is tudom egyesíteni, egy mindent átfogó szuperidőbe és szupervilágba terelni, de legalább regisztrálhatom őket. E jelenbe visszahozott múltbeli pillanat megadja az egységüket, legalább most, míg szemem előtt elhaladnak, részeivé válnak az ugyanannak. Hisz végtére is csak egybefogja valami bennem ezt a sokféleséget, ezt az egymástól különbözőképpen eltérő sokfélét, különben nem tudnék róluk semmit sem mondani. Emlékezet híján e megidézés gyűjti egybe őket, és jóllehet már nem tudom leírni, mi is történt ott a villamoson, de azt talán igen, mi történik most e felidézett utazás és veszteglés során. Végre kigombolyíthatom a gombolyagot, hisz amint hozzányúlok, a belső csomósodások, összegabalyodások már mintegy maguktól meglazulnak, feladatom csupán az óvatos szétválasztás, a kiterítés és a szemügyre vétel.

Mégis újabb zsákutcába jutottam, kudarcra kudarccal feelve. Kívül akartam kerülni a leírás során, de nem sikerült. Rá kellett jönnöm, hogy áramlásokat egybegyűjtő, világokat és időket regisztráló felidézésem is belülrre került, részévé vált az egyik világomnak, az egyik időmnek, nem véletlenül tekeredett körém az az átkozott fonál. Ez a magát oly bölcsnek tartó felidéző énem bizonyára már ott mocorgott a villamoson is, gyártotta a jelen emlékét, hisz ez a mániája, pedig jobb lett volna, ha veszteg marad. Most meg úgy hiszi, hogy magát önmagával szépen összeszöve minden el van intézve. De hát nincs itt semmi elintézve. Nemcsak a felidézésben úsznak a most és a jelen szigetei, az egyidejűség szilárdnak tűnő menedékei, hanem maga ez a felidézés is csak egy úszó sziget. Valóságos szárazföldnek tűnt, de ingatag uszadékfának bizonyult. Pedig jó lett volna megpihenni ebben a mozgalmasságban, a különböző sokfélét, az áramló tartamot befogó megidézésben, a hálózatok és struktúrák folyton létesülő kavarodásában. Oly megnyugtató lett volna legalább az egymásutániségben, az állandótlanban menedéket találni, de nem lehet, mert nem csak egyszerre nincs, de egymásután sem. Maga a változás perspektívája is csak egy vízben úszó sziget nézőpontjává vált az áradás közepette, ám sziget, melyen a képzelet virágai olykor megtelepednek, mintha elvesztette volna saját folyóját. Sem egyszerre, sem egymásután, sem állandóság, sem változás, a szilárdnak hitt pontok úgy tűntek el, hogy végül eltűnésük nézőpontja is elillant.

Most akkor megmaradjak e sem-sem nyugalomban? Aligha. Mindaz, mi leíródott e néhány percnyi villamoson vesztegelésről, része a folyamatnak, az állapotnak. Nemcsak az áramló, de – most már mondhatjuk – a nem áramló, a mozdulatlan része is. Mozzanata annak a kideríthetetlen természetű valaminek, amiben változás és állandóság keletkezik, amiben keletkezés és lét bontakozik ki. Nem fejeződik be soha, mert soha el nem kezdődött. Minden leírt csupán egy állomás, melyben az élmény a helyét keresi, s egyúttal helyeket is teremt, ám ez az élmény soha nincs „kész”, és talán soha nem szilárdul tapasztalattá. Nincs megragadás, leírás, a gondolat meghitt önélvezete, csak beszámoló az éppen aktuális állapotról. Azonban nemcsak kívül nincs, de belül sem. Ami adódik, az mindig szétbomolhat külsőre és belsőre, ahogy változóra és változatlanra is, időben tovatűnőre és örökkévalóra, hogy aztán e szétbomlások újabb és újabb egyesüléseknek adhassanak utat.

Merthogy mindez valahogy túl van az akaraton. Hiába is próbálnék kicsikarni újabb vesztegeléseket, újabb kibomlásokat, ezek olyan események, melyek kívül állnak az alany és a tárgy, az akaró és az akart viszonyán. Az előadás utáni kavarodás a fejben, a Duna, az éhség és leúszó árnyak olyan együttállások, melyek sem kívülről, sem belülről nem megfigyelhetők, noha éppenséggel nem is pusztán semmik. Adódnak adományként adományozó nélkül, meglehet, halvány utalással a nem megjelenő adakozóra. Csak elvenni lehet őket, visszaadni soha. Nem adom vissza hát őket, bár utalnak arra a pillanatra is, mikor véget ér az áramlás. Mikor nincs több leírhatatlan állapot, mert megállnak és kimerevednek a képek, és az őket bámulónak már nincs ideje levenni róluk a szemét. Mikor minden megadatik a tekintetnek, és ez a minden önmagába kényszerítve elindítja e tekintetet befelé haladó végső útjára.

A villamos néhány percnyi várakozás után, melyet a menetrend betartása érdekében töltött a megállóhelyen, zörögve elindul a Batthyány térről a Margit-híd irányába. Elmenőben még látható, ahogy a Dunán lebegő sirályok tovasodortatnak éjszakai szálláshelyük felé.

© Fortepan, Fortepan